

K. Fabijanić*

ZAŠTITA ZDRAVLJA I SIGURNOST ČLANOVA POLJOPRIVREDNIH KUĆANSTAVA

UDK 331.45:631.1
PRIMLJENO: 16.6.2010.
PRIHVAĆENO: 9.9.2009.

SAŽETAK: U članku se ukazuje na razloge zbog kojih je nužno utvrditi mjere i pravila zaštite zdravlja i sigurnosti članova poljoprivrednih kućanstava. Na njihovu sigurnost pri obavljanju poslova na poljoprivrednom kućanstvu ne mogu se primjenjivati mjere i pravila zaštite, kao ni nadzor nad njihovom primjenom temeljem Zakona o zaštiti na radu, kao i odredbe Zakona o radu jer nisu u radnom odnosu, niti se s njima zaključuje ugovor o radu.

Brojnost članova poljoprivrednih kućanstava je u odnosu na broj stanovnika u Republici Hrvatskoj velika, a procjenjuje se da ih ima oko 1.000.000. Tim brojem obuhvaćena su i djeca, žene, invalidi i starije osobe, ali na njih se ne primjenjuju postojeća pravila zaštite na radu, kao ni odredbe Zakona o radu. O zaštiti posebnih kategorija osoba na poljoprivrednim dobrima ne može se, nažalost, ni govoriti.

Poljoprivredne poslove vrlo često obavljaju i djeca, žene i starije osobe, pa se može pretpostaviti da je broj ozljeda i profesionalnih bolesti znatno veći nego kod radnika zaposlenih u trgovačkim društvima i ustanovama na koje se primjenjuju mjere i pravila zaštite temeljem postojećih propisa.

Cilj je ovoga članka ukazati na potrebu i nužnost članovima poljoprivrednih kućanstava osigurati jednake ili barem minimalne uvjete za zaštitu zdravlja i sigurnost pri obavljanju poslova u poljoprivredi.

U članku se navode najčešće opasnosti i štetnosti, kao i posljedice koje mogu imati zbog toga članovi porodičnih kućanstava. Iz kratkih opisa tih opasnosti i štetnosti može se zaključiti kolika je važnost mjera i pravila sigurnosti (zaštite) kojima se mogu otkloniti ili smanjiti posljedice i broj ozljeda i profesionalnih bolesti.

Zbog nedostatka podataka o stanju zaštite zdravlja i sigurnosti potrebno je prethodno izvršiti temeljno istraživanje, pa onda pristupiti uređivanju i donošenju mjera i pravila kojima bi se članovima poljoprivrednih kućanstava osigurali bolji uvjeti rada.

Ključne riječi: zaštita zdravlja i sigurnost, opasnosti i štetnosti na radu u poljoprivredi, ozljede i profesionalne bolesti, mjere i pravila sigurnosti

UVOD

Ustavom Republike Hrvatske kao najvišim zakonom države, među ostalim, utvrđeno je da: "socijalna pravda, poštovanje prava čovjeka,

nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša najviše su vrijednosti ustavnog poretka Republike Hrvatske".

U članku 50. utvrđeno je da se "zakonom u interesu Republike Hrvatske ta prava i vrijednosti mogu iznimno ograničiti zakonom radi zaštite

*Krešimir Fabijanić, dipl. iur., Zagreb.

interesa i sigurnosti Republike Hrvatske, prirode, ljudskog okruženja i zdravlja ljudi“.

Međutim, gotovo ni jednim propisom, odnosno zakonom nije utvrđeno pravo članova poljoprivrednih kućanstava na sigurnost i zdravlje njihovih članova, iako je to s obzirom na njihovu brojnost i broj ozljeda, odnosno njihovih posljedica bez ikakve rezerve trebalo učiniti.

Isto tako nisu u pravnom sustavu Republike Hrvatske zaštićena prava posebnih kategorija osoba, članova porodičnih kućanstava, kao što su malodobnici, žene, starije osobe, invalidne osobe, i to posebno glede njihove zaštite u svezi s radnim vremenom, posebnom zaštitom žena i trudnica i sl. u svezi s noćnim radom, prekovremenim radom i dr.

U članku 69. Ustava utvrđuje se da je svatko dužan, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobito skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša.

Očito je da veliki broj ljudi ne uživa tu osobitu skrb koja im se Ustavom jamči, pa se tako poslovi članova porodičnog kućanstva obavljaju bez potrebnog nadzora, što sigurno rezultira velikim brojem ozljeda čiji broj je u nedostatku podataka nemoguće točno utvrditi, ali ga je iz podataka koji se često nalaze i dobivaju iz različitih sredstava informiranja moguće pretpostaviti.

Prema popisu stanovništva u Republici Hrvatskoj iz 2001. godine živjelo je 4.437.460 stanovnika. Tim brojem obuhvaćeni su i članovi poljoprivrednih kućanstava, kojih je po nekim procjenama bilo oko 1.000.000. Iz navedenog popisa vidljivo je da je te godine u Republici Hrvatskoj bilo 1.500.973 zaposlenih građana, 1.024.000 umirovljenika, 310.000 nezaposlenih koji su bili prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje (određeni broj građana, mladeži i odraslih osoba nije bio prijavljen na Zavod za zapošljavanje). Naravno, nije poznat broj građana koji je radio "na crno".

Ove brojke se iz godine u godinu mijenjaju, tako da je krajem 2009. i početkom 2010. ukupan broj građana vjerojatno manji, a broj umi-

rovljenika i nezaposlenih značajno veći, dok se broj zaposlenih iz godine u godinu mijenjao, pa se može opravdano pretpostaviti da je sada manji nego 2001.

Na članove poljoprivrednih kućanstava ne primjenjuju se mjere i pravila sigurnosti kojima bi se osiguravala puna zaštita zdravlja i sigurnost članova poljoprivrednih kućanstava. Gotovo da nema propisa kojim se uređuju ta temeljna prava na život i zdravlje članovima porodičnih kućanstava.

Važno je spomenuti da je prema popisu stanovništva iz 2001. u Republici Hrvatskoj bilo 1.477.377 kućanstava, u kojem broju su uračunata i kućanstva članova poljoprivrednih kućanstava, kojih je prema nekim procjenama bilo oko 500.000.

Broj ozljeda i profesionalnih bolesti nije moguće ni približno utvrditi, jer ne postoji obveza prijavljivanja tih ozljeda i profesionalnih bolesti nadležnim institucijama i tijelima državne uprave.

Osim toga, članovi poljoprivrednih kućanstava vrlo često zbog lakih, ali ponekad i teških ozljeda ne traže liječničku pomoć, pa ih ni slijedom toga nije moguće pratiti i evidentirati.

STANJE ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI ČLANOVA POLJOPRIVREDNIH KUĆANSTAVA

Prema nekim procjenama, u Republici Hrvatskoj ima oko 500.000 poljoprivrednih kućanstava s više od 1.000.000 članova. Kada je riječ o članovima poljoprivrednih kućanstava, treba imati na umu da su tim brojem obuhvaćene različite kategorije članova, i to: malodobnici, žene, starije osobe, invalidne osobe, kao i razumljivo radno sposobne osobe.

Pretpostavlja se da je dobar dio poljoprivrednih kućanstava, sa dva ili jednim članom, koji proizvode samo za svoje osobne potrebe, što je poseban problem, pa ga u osiguravanju njihove sigurnosti i zaštite zdravlja treba posebno promatrati. Takvih kućanstava je iz godine u godinu sve više.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da ako se izuzmu umirovljenici, nezaposleni radnici koji su prijavljeni na Zavodu za zapošljavanje i radnici koji rade na crno, zdravstvenu zaštitu i sigurnost u potpunosti ne ostvaruje oko 1.500.000 građana Republike Hrvatske.

Kad je riječ o zdravstvenoj zaštiti, treba spomenuti da temeljem Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (N.N., br. 85/06.) i Zakona o zdravstvenoj zaštiti (N.N., br. 121/03.) pravo na zdravstvenu zaštitu u različitom opsegu i pod određenim uvjetima imaju gotovo svi građani Republike Hrvatske.

Slijedom navedenoga ovdje će se govoriti najviše o mjerama i pravilima sigurnosti, kao i nadzoru, koji bi se trebao primjenjivati i na članove poljoprivrednih kućanstava.

Neke od mjera zaštite zdravlja i sigurnosti sada se provode u području zaštite okoliša, voda, zraka, buke i zbrinjavanja otpada, a gotovo nikako na području sigurnosti, zaštite, jer za to nema odgovarajućih propisa.

Kada se radi o članovima poljoprivrednih kućanstava, nije nevažno reći da se u poljoprivrednim kućanstvima ne provode nikakve mjere zaštite, a nije organiziran ni nikakav nadzor u svezi sa sigurnošću osoba koje žive u tim kućanstvima.

Ako je riječ o mjerama i problemima sigurnosti i njihovom provođenju i nadzoru nad njihovom primjenom, članove poljoprivrednih kućanstava ne obvezuje na to nijedan propis i rijetko se provode. Njihova primjena i provedba prepuštena je isključivo samim članovima poljoprivrednih kućanstava.

U sljedeća dva poglavlja dan je prikaz nekih rizika (opasnosti) i bolesti koje se mogu javiti kao posljedice rizika kojima mogu biti izloženi članovi poljoprivrednih kućanstava. Navedeni prikazi predstavljeni su zbog boljeg ili potpunog sagledavanja vrste i veličine rizika kojima su izloženi članovi poljoprivrednih kućanstava za koje ne postoje, odnosno nisu propisane gotovo nikakve mjere i pravila sigurnosti, pa prema tome ni obveza njihove primjene.

Oni to rade sami kada ocijene da je to dobro i korisno i ako ih na to potakne neki primjer iz prakse ili uputa proizvođača, ali bez ikakvog nadzora određene institucije ili tijela državne uprave.

Kao preventivne mjere zaštite zdravlja i sigurnosti ne provodi se osposobljavanje za rad na siguran način, ne obavljaju se prethodni liječnički pregledi, te ne ispituju sredstva rada i uređaji kojima se u radu koriste.

Na članove porodičnih kućanstava ne primjenjuju se odredbe Zakona o radu ni drugih socijalno radnih propisa, pa je sasvim sigurno i evidentno da posebne kategorije članova porodičnih kućanstava obavljaju radove i vremenski dulje nego što je to propisano Zakonom o radu. Rad obavljaju i noću. U vrijeme sezonskih radova ne koriste ni tjedni ni dnevni niti godišnji odmor i sl.

Nužno je doradom Zakona o radu, Zakonom o zaštiti na radu i drugim propisima urediti ta pitanja, što je moguće i na što upućuju i pravne stečevine Europske unije. Nedvojbeno je i nužno u našem pravnom sustavu donijeti mjere i pravila kojima se štiti život i zdravlje te populacije, jer se u protivnom može govoriti o nepoštovanju Ustava Republike Hrvatske prema kojem smo u zaštiti zdravlja i sigurnosti svi jednaki.

VRSTE OPASNOSTI, ŠTETNOSTI I NAPORI U RADNOM OKOLIŠU

Opasnosti, štetnosti i naponi u radnom okolišu kod poljoprivrednih kućanstava gotovo su isti, a moglo bi se reći i veći, nego u trgovačkim društvima i kod malih poduzetnika. To su stanja koja mogu ugroziti život i zdravlje ljudi, te uzrokovati lakše i teže ozljede. Možemo ih svrstati na ovaj način:

- opasnosti u radnom okolišu:
 - mehaničke opasnosti
 - opasnosti pri radu sa životinjama
 - opasnosti od električne struje
 - opasnosti od požara i eksplozija
 - toplinske opasnosti

- štetnosti u radnom okolišu:
 - mikroklima
 - buka i vibracije
 - kemijske tvari
 - biološke tvari
 - zračenja
 - rasvjeta
- napori u radnom okolišu:
 - fizički napori
 - psihički napori.

Posljedice navedenih ozljeda su lake i teške ozljede, smrt, bolesti koštano-zglobnog sustava, otrovanje, bolesti uzrokovane fizikalnim štetnostima, zarazne bolesti, bolesti dišnog sustava, kožne bolesti, maligne bolesti i dr.

Izvori opasnosti, štetnosti i napori u radnom okolišu kod poljoprivrednih kućanstava su: traktori, plugovi, tanjurače, drljače, sijačice, rasipači gnojiva, kosilice, strojevi za baliranje, strojevi za sjetvu i vršidbu, strojevi za raspršivanje i prskanje, prikolice i poluprikolice, druga vozila, strojevi za mužnju mlijeka, strojevi za preradu stočne hrane, strojevi za čišćenje i sortiranje, strojevi za peradarstvo i uzgoj pčela, ostali strojevi i alati, brodovi i čamci, električna energija, plin i para, te skladišta, silosi i gospodarski objekti.

Izvori štetnosti u radnom okolišu su pretežno kemijske tvari i to različite vrste pesticida, insekticida, herbicida i fungicida.

Gotovo sva navedena sredstva koja se upotrebljavaju u poljoprivrednoj proizvodnji su sredstva s povećanim opasnostima za sigurnost i zdravlje članova poljoprivrednih kućanstava.

Ona su jednako opasna kada ih upotrebljavaju i njima rukuju radnici zaposleni u trgovačkim društvima kod poslodavaca i kad ih upotrebljavaju i njima rukuju članovi poljoprivrednih kućanstava.

Poljoprivredni strojevi i uređaji kao izvori ozljeda

Provedene analize, kako ozljeda tako i uvjeta rada i poslova u poljoprivredi, pokazale su glav-

ne smjernice za smanjenje broja ozljeda i bolesti u svezi s radom u poljoprivredi na najmanju moguću mjeru. Dosadašnji podaci i praksa pokazuju da je najveći broj ozljeda kod poljoprivrednih kućanstava uzrokovan mehaničkim opasnostima koje nastaju pri radu s poljoprivrednim strojevima, alatima i napravama kojih ima svakim danom sve više. Prema raspoloživim podacima, u Republici Hrvatskoj ima, kao što je već navedeno, preko 500.000 privatnih poljoprivrednih gospodarstava s prosječnom površinom od oko tri hektara, iako se Hrvatska smatra državom koja je vrlo dobro opremljena traktorima. Usporedba poljoprivrednih gospodarstava i broja traktora pokazuje da na oko dva gospodarstva dolazi jedan traktor prosječne starosti i od dvadeset godina. Ta činjenica mogla bi utjecati na povećanu pojavu ozljeda s tim strojevima.

Na osnovi svojedobno provedene analize ozljeda kod poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj zaključilo se da su u 26% slučajeva izvori ozljeda razni poljoprivredni strojevi kao što su traktori, samohodni strojevi i priključni strojevi, zatim sredstva za transport u 12% slučajeva, te razni ručni alati u 10% slučajeva. Jedna anketa provedena na poljoprivrednim gospodarstvima Slovenije pokazala je da je rad s traktorom najopasniji posao u poljoprivredi, i to zbog mogućnosti njihovog prevrtanja, neispravnih kočnica, padova pod kotače, ozljeđivanja na kardanskoj osovini i sl.

Veliki broj ozljeda s traktorima i drugim samohodnim strojevima moguće je pripisati njihovoj tehničkoj neispravnosti, ali se istodobno mora uzeti u obzir koliko tim ozljedama pridonosi i sam vozač. Postavlja se pitanje o njegovoj stručnoj spremi, odnosno osposobljenosti za upravljanje traktorom, duljini radnog vremena koja se u određenim razdobljima uvelike produžuje i stvara umor. Vozači često voze traktor prebrzo, po lošim putevima, nedopuštenim kosinama, pa i pod utjecajem alkohola. Nije rijedak slučaj da se na traktoru na mjestima gdje se to ne smije prevoze ljudi.

Uz traktore i druge poljoprivredne strojeve, najviše ozljeda kod poljoprivrednika uzrokuju

strojevi za rezanje sijena, slame i druge stočne hrane, kao i strojevi za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda kao što su razni mlinovi, drobilice, rezači, te strojevi za usitnjavanje i dr.

Svi takvi strojevi moraju biti opremljeni zaštitnim napravama koje će zaštićivati korisnike od zahvaćanja pokretnim dijelovima stroja. Takve zaštitne naprave ne smiju se skidati sa stroja za vrijeme rada jer bi to moglo dovesti do ozljede.

Padovi

Veliki broj ozljeda u poljoprivredi uzrokovan je padovima na razini, s visine ili u dubinu. Pad s visine može uslijediti iz vozila, prikolica, ljestava, iz objekata, s krovova, tavana i dr., u razini pri kretanju po neravnom, skliskom, blatnom, ili smrznutom putu, u dubinu, razni otvori, kanali i dr.

Padovi s visine mogu se sprečavati uporabom sigurnih sredstava rada kao što su npr. sigurne i ispravne ljestve, uporabom osobnih zaštitnih sredstava za zaštitu od padova kao što su zaštitni pojasevi vezani za neki čvrsti oslonac te sigurnim načinom rada članova poljoprivrednih kućanstava. Za zaštitu od poskliznuća i padova pri kretanju po poljoprivrednim površinama na razini takva bi osoba trebala nositi odgovarajuće čvrste i sigurne zaštitne cipele koje će ga štititi od ove opasnosti. Razni otvori na površinama po kojima se kreću ljudi i u koje mogu upasti i ozlijediti se moraju biti sigurno pokriveni ili ograđeni, označeni određenim oznakama, a noću i osvijetljeni.

Štetni učinci električne energije

Električna energija služi za pogon poljoprivrednih strojeva, uređaja i naprava. Međutim, ozljede pa čak i one sa smrtnim posljedicama češće su nego u drugim djelatnostima. Analizirajući mogućnosti za nastajanje ozljeda pri uporabi električne energije može se zaključiti da najveći uzrok može biti neispravno izvedena električna instalacija, loše održavanje kako električne instalacije tako i električnih strojeva i uređaja koji se na nju priključuju te nesiguran način uporabe električnih trošila. Još uvijek se može dogoditi da električne instalacije u obiteljskim poljopri-

vrednim objektima postavljaju osobe koje nisu stručne i ovlaštene za obavljanje tih poslova. Rezultat može biti nepropisno izvedena instalacija koja može uzrokovati kako električni udar tako i požar u objektu. Veoma je važno održavanje svih dijelova instalacija i trošila zbog specifičnih uvjeta u poljoprivredi kao što su vlaga, uporaba električnih uređaja na životinjama i dr.

Kako se opasnost ne može uvijek lako uočiti, potrebno je da električnu instalaciju i trošila redovito pregledavaju i ispituju stručnjaci, pri čemu je bitno odmah te neispravnosti odmah otkloniti. Poljoprivredni radnici moraju biti upoznati s ispravnim i sigurnim načinom uporabe električne energije, kako u objektima tako i na otvorenom prostoru, u stajama i drugim prostorijama sa specifičnim uvjetima, kao i načinom rukovanja raznim strojevima i uređajima uključivši i one prijenosne kao što su bušilice, svjetiljke i dr.

Posebnu opasnost predstavljaju visokonaponski dalekovodi ako prolaze iznad poljoprivrednih površina jer svako približavanje tim vodovima može uzrokovati vrlo teške, pa i smrtne posljedice.

Opasnosti pri radu sa životinjama

Posebna specifična opasnost za zaposlene u poljoprivredi je rad sa životinjama, i to kako zbog ozljeda koje ljudima mogu prouzročiti, tako i zbog bolesti koje se prenose sa životinja na ljude.

Opće je poznato da su neke životinje koje se uzgajaju u poljoprivredi veoma opasne i da mogu ugrizima ili udarcima uzrokovati teške ozljede kod ljudi. To su prije svega bikovi koji zbog zaštite ljudi moraju nositi alke i za koje postoje propisani načini za vezivanje u boksovima, za vođenje, za privezivanja na ispaši i dr. Svinje, a posebno nerasti i krmače s mladima mogu ugrizima donjih dijelova nogu kod ljudi uzrokovati teže ozljede. To se odnosi i na krave s teladi koje također mogu biti opasne za ljude.

Svaki poljoprivrednik koji radi sa stokom mora biti dobro upoznat s načinom sigurnog

rada s pojedinom vrste stoke, a to se posebno odnosi na zloćudnu stoku za koju moraju biti izrađeni posebni prostori i primijenjen poseban postupak pri radu.

Bolesne životinje mogu razne zarazne bolesti prenijeti i na ljude. Poljoprivrednici se zbog toga moraju držati svih higijenskih pravila propisanih za takve slučajeve, a ako osjete bilo kakve tegobe moraju potražiti liječničku pomoć.

Opasnosti pri radu s pesticidima

U poljoprivredi se upotrebljava velika količina tvari koje, ako uđu u ljudski organizam, mogu izazvati štetne posljedice za njegovo zdravlje. Riječ je uglavnom o pesticidima koji se svakim danom sve više troše u poljoprivredi zbog zaštite usjeva. Neke su od tih tvari vrlo otrovne i mogu pri nepravilnom postupku uzrokovati teška otrovanja i druga oštećenja organizma.

Zbog toga svaka osoba koja radi s pesticidima treba biti potpuno upoznata s opasnostima pri radu s njima, što je u obliku propisanih oznaka opasnosti i uputa za siguran način rada navedeno na svakom pakiranju.

Pesticidi se kod korisnika moraju držati na mjestima sigurnim od pristupa neovlaštenih osoba, a posebno djece. Kako pesticidi mogu štetno djelovati na čovjeka preko kože, kroz dišne puteve i probavne organe te preko očiju, poljoprivredni radnici moraju, pri uporabi pesticida, nositi ona osobna zaštitna sredstva koja štite ugrožene dijelove tijela. To su odgovarajuća zaštitna odjeća, zaštitne rukavice i čizme za zaštitu tijela, zaštitne naočale ili štitnici za zaštitu očiju i lica, te sredstva za zaštitu dišnih organa. Da bi se zaštitili okolni radnici, potrebno je iz prostora gdje se primjenjuju pesticidi udaljiti sve osobe koje ne sudjeluju u procesu rada. Za vrijeme radova s pesticidima u njihovoj okolini ne smije se jesti, piti i pušiti, pa čak ni držati cigarete zbog mogućnosti pijanja otrova.

Ručno podizanje i prenošenje tereta

Ručno podizanje i prenošenje tereta u poljoprivredi veoma je često, a obično se svodi na

podizanje vreća, sanduka i dr. te njihovo prenošenje po ravnom terenu, kosini ili uz stube. Opće preporučene težine tereta s obzirom na spol i dob od 18 do 39 godina života, za žene su 15 kg, a za muškarce 25 kg.

Mlađe osobe, ali i starije od navedenih, mogu dizati i prenositi terete manjih težina, dok posebno trenirani radnici mogu podizati i prenositi do 50 kg.

Međutim, svako ručno podizanje i prenošenje tereta mora se obavljati na pravilan način koji se posebno uvježbava kako bi se svaki pokret pravilno i sigurno izvršio. U protivnom nastaju oštećenja zdravlja koja su u poljoprivredi vrlo česta.

Buka i vibracije u poljoprivredi

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, najčešće dijagnosticirane profesionalne bolesti u Republici Hrvatskoj su bolesti izazvane štetnim djelovanjem vibracija, te oštećenja sluha uzrokovana djelovanjem buke. Kako se ovi službeni podaci odnose samo na zaposlene radnike, uz ostalo i na radnike u poljoprivredi, za pretpostaviti je da se i kod članova poljoprivrednih gospodarstava pojavljuju navedene bolesti. Štetne vibracije u poljoprivredi nastaju na samohodnim poljoprivrednim strojevima kao što su traktori i dr., pri upravljanju kojima se na osobu koja sjedi i rukama drži upravljač prenose sve vibracije stroja. Pravilno izvedeno sjedalo prilagođeno osobi koja upravlja strojem može apsorbirati gotovo 65% vibracija, pa se to danas smatra najvažnijim oblikom zaštite od vibracija. Štetne vibracije nastaju i pri uporabi prijenosnih strojeva kao što su motorne lančane pile koje se drže u rukama. Kod takvih se radova mora voditi računa o duljini vremena uporabe koje mora biti što kraće, odnosno praćeno s prekidima za odmor.

Prekomjerna buka može u poljoprivrednika, kao i kod svih ostalih ljudi, uzrokovati oštećenja, pa i gubitak sluha. Naime, poljoprivredni strojevi uz vibracije proizvode i buku koja, ako joj je osoba dulje vremena izložena, može štetno djelovati.

Danas se zaštita od ove opasnosti uspješno provodi osobnim zaštitnim sredstvima za zaštitu sluha u obliku raznih čepića ili štitnika koji su vrlo lagani i ugodni za nošenje.

Opasnosti za djecu

Svjedoci smo teških, pa i smrtnih ozljeda koje se događaju djeci. Kako su prirodni prostori za igru djece poljoprivredna dvorišta, poljoprivredne zgrade i objekti te poljoprivredna zemljišta, ondje treba tražiti izvore ozljeda djece. Najteže ozljede događaju se i djeci u dodiru s traktorima i ostalim poljoprivrednim strojevima za koje oni često pokazuju poseban interes, vole se voziti na njima, a neodgovorni stariji, roditelji ili drugi to im odobravaju, pa im čak prepuštaju vožnju. Prema postojećim podacima, u Švedskoj se svake godine dogodi prosječno pet smrtnih ozljeda djece mlađe od 14 godina čiji su glavni uzroci traktori i drugi strojevi, padovi sa štaglja ili u gnojnicu. Klinika za dječje bolesti u Zagrebu izvještava da se na godinu liječi 200 do 250 djece zbog akutnog otrovanja ili sumnji na otrovanje. Najčešće žrtve, gotovo 75%, su djeca uzrasta između jedne i pet godina.

Izvori otrovanja su lijekovi iz kućnih apoteka te kemikalije koje se upotrebljavaju u poljoprivrednom kućanstvu, ali i pesticidi te otrovi za miševе i štakore. Većina poljoprivrednika dosta je oprezna, pa pri pokretanju traktora i drugih strojeva djecu udaljuju iz opasnog prostora, opasne kemikalije drže izvan dohvata djece, posebnu pozornost posvećuju radovima u polju kao npr. pri košnji visoke trave, žetvi ili berbi kukuruza. Kako se najviše ozljeda događa djeci u vrijeme intenzivnih radova u poljoprivredi, potrebno je poduzimati promidžbene akcije u smislu smanjenja ozljeda.

Iz navedenog je vidljivo da se neke opasnosti, štetnosti i naponi pri radu, kao što su rad s poljoprivrednim strojevima i uređajima, rad sa životinjama i rad s pesticidima i drugim kemikalijama javljaju gotovo isključivo na poljoprivrednim kućanstvima, a obveza da se od tih rizika zaštite nije nigdje utvrđena.

VRSTE OZLJEDA I BOLESTI

U pravnom sustavu Republike Hrvatske nema gotovo ni jednog propisa kojim se utvrđuju obveze članova poljoprivrednog kućanstva na primjenu pravila zaštite na radu, pa nije niti moguće znati broj ozljeda u određenom razdoblju, kao ni vrste tih ozljeda.

S obzirom na navedeno, a kada se radi o nadzoru nad primjenom takvih propisa na što upućuje navedena konvencija MOR-a br. 129 o inspekciji u poljoprivredi nije moguće ni govoriti. Spomenuta konvencija provodi se na neki način u trgovačkim društvima koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom.

Državni inspektorat i sada obavlja takav nadzor u tim tvrtkama, što potvrđuje i obveza dostavljanja prijava zbog ozljeda na radu i profesionalnih bolesti. Temeljem analize tih prijava može se utvrditi da je u posljednjih deset godina u tim tvrtkama bilo prosječno godišnje 700 ozljeda na radu, 3 smrtna slučaj i 7 profesionalnih bolesti.

Treba napomenuti da se u nekim zemljama Europske unije, npr. Velikoj Britaniji, Republici Sloveniji (iako s puno teškoća i problema), primjenjuju odredbe navedene konvencije, jer je nacionalnim zakonima ta materija prethodno uređena.

Usporedbom podataka i u trgovačkim društvima u Republici Hrvatskoj dobivenih na temelju prijava, a stavljanjem u odnos s brojem radnika i članova poljoprivrednih kućanstava za koje bi se morala provoditi pravila zaštite na radu, moglo bi se doći do prilično pouzdane procjene o broju ozljeda kod poljoprivrednih kućanstava u Hrvatskoj.

Kada se radi o istim ili sličnim izvorima opasnosti, moguće je posebno s obzirom na stanje u Velikoj Britaniji dati neke podatke o vrstama ozljeda. U posljednjih deset godina analiza ozljeda pokazuje da su uzroci ozljeda na radu po navedenom redoslijedu i broju ozljeda sljedeći:

- prevrtanje vozila (19,9%)
- nalet vozila (16,2%)

- padovi (16,0%)
- udarci pokretnim dijelovima (13,6%)
- rad sa strojevima (10,7%)
- električna energija (8,5%)
- ozljede uzrokovane životinjama (8,1%)
- utapanja (6,9%)
- ostali uzroci (0,1%).

U industrijski razvijenim zemljama samo 5% poljoprivrednog stanovništva zaposleno je na poljoprivrednim imanjima, a u svijetu oko 50%. Kod nas se procjenjuje da se taj broj kreće oko 25%, pa je prema tome iznimno važno istražiti kakvo je zdravstveno stanje i vrste bolesti u toj populaciji.

Pri tome treba imati na umu da su oštećenja zdravlja na poljoprivrednim gospodarstvima određena nekim karakterističnim obilježjima u toj djelatnosti, a to su:

- složeni poljoprivredni strojevi i uređaji
- brojni poslovi bez mogućnosti uporabe mehanizacije
- sezonski karakter rada, dulji rad, intenzivniji napori
- rad na otvorenom, izloženost svim klimatskim uvjetima
- upotreba kemijskih sredstava
- doticaj sa životinjama
- dodir s biljkama i njihovim ostacima
- udaljenost površina za obradu od kućanstava
- sezonska radna snaga
- otežano pružanje prve pomoći zbog udaljenosti.

U nastavku dajemo prikaz nekih najznačajnijih ozljeda i bolesti koje mogu imati ozbiljne posljedice.

Ozljede

Rizik od ozljeda i bolesti jedna je od najznačajnijih opasnosti u poljoprivredi. Može se pozdano tvrditi da je ukupan broj ozljeda i bolesti, iako za to nema pravih podataka, isti ili veći nego u trgovačkim društvima i ustanovama.

Glavni je uzrok ozljeda i bolesti u poljoprivredi upotreba strojeva i motornih vozila, gdje prvo mjesto zauzimaju traktori. Kao uzroci slijede udar električne struje, zahvaćanje strojem, prometne nesreće, padovi i požari. Pri tome životna dob ima važnu ulogu, pa je smrtnost zbog ozljeda na radu više nego dva puta veća kod poljoprivrednika starijih od 65 godina. Ostale ozljede najčešće se događaju na uzgoju stoke te upotrebi ostalih strojeva i ručnih alata. To su ugučuća i iščašenja, a slijede rane i prijelomi. Ozljede su najčešći uzrok radne nesposobnosti poljoprivrednih radnika.

Bolesti koštano-zglobnog sustava

Jedna od najbrojnijih aktivnosti u poljoprivredi su fizički rad i nefiziološka statodinamička opterećenja. To uključuje dizanje, prenošenje i manipulaciju teškim teretima, ponekad težine i od nekoliko desetaka kilograma, a bez mogućnosti primjene mehanizacije. Pri tome su opterećeni koštano-zglobni i srčano-žilni sustav. Brojni su i ponavljani pokreti i opterećenje pri neprirodnom položaju tijela ili zglobova. Kao posljedica se javlja učestalija pojava bolesti koštano-zglobnog sustava, u prvom redu degenerativnih bolesti kralježnice i zglobova, kao i upale tetiva. U poljoprivredi radni uvjeti sigurno potenciraju nastanak bolesti koštano-zglobnog sustava.

Otrovanja

U svijetu je enormna upotreba pesticida. Upotrebljava se oko 1.600 aktivnih tvari s više od 35.000 preparata, a u nas oko 255 aktivnih tvari s oko 580 gotovih preparata.

Iako po učestalosti nisu tako brojna, otrovanja pesticidima u poljoprivredi ipak su značajna po karakteru oštećenja zdravlja. U organizam mogu ući udisanjem i putem probavnog trakta, a mogući su dodir s kožom i očima. Otrovanja mogu imati akutni i kronični oblik. Važno je napomenuti da je izloženost štetnom djelovanju pesticida moguća i nakon njihove primjene, odbacivanjem ostataka pesticida ili ambalaže u okoliš. Klinička slika akutnog otrovanja obuhvaća gubitak apetita, mučninu, povraćanje, proljev, bolove u trbuhu,

pojačano izlučivanje bronhijalne sluzi, stezanje u prsima, gušenje, pojačano izlučivanje sline i suza, pojačano znojenje, suženje zjenica, smetnje vida, smetnje srčanog ritma, nekontrolirano mokrenje, trzaji i grčenje mišića, opću slabost, povišeni krvni tlak, oštećenje srčanog mišića, jetre i gušterače, razdražljivost, nesanicu, glavobolju, gubitak svijesti, grčeve i komu.

Kronični učinci pesticida javljaju se nakon dugotrajne i kontinuirane izloženosti. Osim djelovanja na kožu, među kroničnim učincima pesticida spominje se karcinogenost.

Osim otrovanja pesticidima, u poljoprivredi nastaju i otrovanja zbog ugriza i uboda insekata i zmija, otrovanja plinovima i nikotinom. Otrovanje nikotinom nastaje pri dodiru s vlažnim listovima duhana i resorpciji otopljenog nikotina kroz kožu, a očituje se glavoboljom, bljedilom, mučninom i povraćanjem.

Bolesti uzrokovane fizikalnim štetnostima

U poljoprivredi je vrlo često zastupljen rad na otvorenom i zbog toga izloženost svim klimatskim uvjetima. Kao posljedica djelovanja visokih temperatura posebice je opterećen srčano-žilni sustav, pa može doći do pogoršanja već postojećih bolesti, kao što je npr. povišeni krvni tlak. Zbog direktnog djelovanja na termoregulaciju javljaju se iscrpljenost, grčevi i toplinski udar.

Niske temperature, također, pogoršavaju srčano-žilne bolesti, posebice koronarnu bolest i mogu uzrokovati infarkt. Kao direktna posljedica djelovanja niskih temperatura razvijaju se ozeblina. Nepovoljni klimatski uvjeti uzrokuju i pogoršanje dišnih bolesti upalne prirode, te pogoršanje postojeće bolesti koštano-zglobnog sustava.

Vibracije štetnih karakteristika prisutne su pri upotrebi poljoprivrednih strojeva, naročito traktora. Zbog toga se mogu razviti oštećenja krvnih žila, živaca i zglobova u rukama ili promjene kralježnice. Pri upotrebi strojeva stvara se i buka dovoljnog intenziteta za izazivanje oštećenja sluha.

Od fizikalnih štetnosti treba spomenuti i izloženost sunčevu zračenju, što rezultira u prvom redu kožnim bolestima.

Zarazne bolesti

Rad pri dodiru sa zemljom, različitim mikroorganizmima i životinjama nosi značajan rizik za nastanak zaraznih bolesti i zoonoza.

Zemlja je često zagađena mikroorganizmima koji stvaraju vrlo snažan otrov i uzrokuju tetanus. Spore ulaze u organizam putem uboda i rana koje su vrlo česte u ratarskim poslovima. Razvija se ozbiljna bolest s grčevima mišića, oduzetosti mišića za disanje, a moguć je i smrtni ishod.

Zoonoze su bolesti koje se prenose sa životinja na ljude. To su važne profesionalne bolesti u poljoprivredi.

Bolesti dišnog sustava

Dišne smetnje mogu biti uzrokovane nekim od radnih uvjeta u poljoprivredi. Bolesti koje se pri tome javljaju su astma, bronhitis, hipersenzitivni pneumonitis, toksični sindrom uzrokovan organskim prašinama i dišne smetnje uzrokovane plinovima.

Upala nosne sluznice i napadi otežanog disanja i gušenje mogu biti uzrokovani alergijskim i nealergijskim mehanizmom. U poljoprivredi su prisutni brojni alergijski uzročnici ovih smetnji, kao npr. pelud žita, gljivice u prašini i plodu žita, prašinske i skladišne grinje, dlaka i perje domaćih životinja, žitni žižak. Od nealergijskih uzroka treba spomenuti žitnu prašinu.

Akutnu i kroničnu upalu sluznice bronha, kao i bronhitis obilježavaju kašalj, iskašljavanje i otežano disanje, a uzročnici ove bolesti mogu biti žitna prašina, naročito pšenice i ječma u visokim koncentracijama, kakav je slučaj pri žetvi.

Kožne bolesti

U poljoprivrednoj proizvodnji prisutni su brojni uzročnici kožnih promjena koje u prvom

redu obuhvaćaju dermatitise, ali su mogući i drugi oblici kožnih bolesti i oštećenja.

Dermatitis ili upala kože može nastati djelovanjem nekog iritativnog, tj. nadražujućeg čimbenika ili može biti posljedica alergijske reakcije. Iritativni kontaktni dermatitis u poljoprivrednim aktivnostima može biti uzrokovan pri dodiru s amonijakom, suhim gnojivom, biljem i travom, prašinom zobi i ječma, nekim pesticidima, sapunima, naftnim derivatima, otapalima, amnionskom tekućinom.

Dermatitis, također, može nastati djelovanjem sunčevog zračenja pri radu na otvorenom ili topline pri radu u vlažnim i vrućim klimatskim uvjetima. Također, dermatitis i generalizirana reakcija mogu nastati nakon ugriza i uboda insekata i životinja.

Oštećenja kože tipa opekline mogu biti izazvana požarom ili električnom strujom ili djelovanjem kiselih i lužnatih kemikalija.

Maligne bolesti

Od malignih bolesti potrebno je spomenuti povećan rizik nastanka malignoma kože, tj. melanoma i karcinoma kože koji nastaju zbog dugotrajnog utjecaja sunčevog zračenja.

Važno je upozoriti i na potrebu donošenja mjera i pravila sigurnosti u porodičnim kućanstvima (kuće, domovi), jer veliki broj tih kućanstava čine i kućanstva članova poljoprivrednih kućanstava. Veliki broj teških ozljeda događa se prilikom upravljanja ili rukovanja poljoprivrednim strojevima kojima na poljoprivrednim imanjima rukuju djeca i starije osobe. Propisi o rukovanju tim strojevima ne primjenjuju se na privatnim posjedima.

NADZOR NAD PROVEDBOM MJERA I PRAVILA SIGURNOSTI

Pri razmišljanju o donošenju posebnog nacionalnog zakona, koji je pretpostavka za primje-

nu Konvencije 129. MOR-a, treba uzeti u obzir probleme i teškoće koje se pri tome objektivno javljaju:

- osiguranje financijskih i materijalnih sredstava
- poljoprivredna kućanstva su razbacana po cijeloj zemlji, što otežava pristup do svakog od njih
- osiguranje dovoljnog broja inspektora
- članovi poljoprivrednih kućanstava o zaštiti na radu malo znaju ili uopće ne znaju ništa o zaštiti na radu
- rad se obavlja u okruženju u kojem žive i kreću se djeca
- znatna je zastupljenost starijih osoba koje sporije reagiraju na opasne situacije
- veći je broj poslova sezonski, pa rad ovisi o vremenskim uvjetima
- dnevni se rad obavlja dulje od uobičajenog radnog vremena, a sudionici nisu osposobljeni za rad na siguran način
- prilikom primjene pesticida na poljoprivrednom kućanstvu nalaze se različite osobe
- rad se obavlja bez ikakvog nadzora
- strojevi koji se upotrebljavaju sve su složeniji i opasniji
- članovi poljoprivrednih kućanstava nastoje raditi kako bi ostvarili veći dohodak, štedeći pri tome na ulaganju u sigurnost i zdravlje.

Najteži ili najveći problem u rješavanju sigurnosti i zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava je osiguranje financijskih i materijalnih sredstava za ostvarivanje tog projekta. Nema, međutim, dvojbe da bi Republika Hrvatska u prihvaćanju europskih pravnih stečevina taj problem morala u što skorije vrijeme riješiti.

Sredstva potrebna za provedbu projekta ne smiju padati na teret članova poljoprivrednih kućanstava. Njih se može i mora osigurati iz sredstava za poticaj razvoja poljoprivrede iz državnog proračuna i iz drugih poticajnih sredstava.

PROPISI ZA UTVRĐIVANJE MJERA I PRAVILA SIGURNOSTI I ZAŠTITE ZDRAVLJA

Polazišta za uređivanje mjera i pravila sigurnosti i zaštite zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava mogu se naći u nizu zakona, odnosno propisa, i to:

- Ustav Republike Hrvatske
- Konvencija MOR-a br. 129 o inspekciji u poljoprivredi (N.N. - Međunarodni ugovori, br. 3/02.)
- Zakon o zaštiti na radu (N.N., br. 59/96. i dalje)
- Zakon o radu (N.N., br. 149/09.)
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (N.N., br. 85/06. i dalje)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti (N.N., br. 121/03. i dalje)
- Zakon o zaštiti okoliša (N.N., br. 110/07.)
- Zakon o otpadu (N.N., br. 178/04. i dalje)
- Zakon o vodama (N.N., br. 117/04. i dalje)
- Zakon o zaštiti zraka (N.N., br. 178/04. i dalje)
- Zakon o zaštiti od buke (N.N., br. 30/09.)
- Zakon o zaštiti od požara (N.N., br. 58/93. i dalje)
- Podzakonski akti - pravilnici.

Jedno od temeljnih polazišta za uređivanje mjera i pravila sigurnosti za članove poljoprivrednih kućanstava je Pravilnik o zaštiti na radu u poljoprivredi koji se kao pravno pravilo još uvijek primjenjuje (Sl. list, br. 34/68.), a propisuje pravila i normative za rad:

- s traktorima
- sa samohodnim strojevima i uređajima
- s vršilicama
- s uređajima za baliranje sijena i slame
- sa strojevima za rezanje sijena i druge stočne hrane
- s uređajima za usitnjavanje poljoprivrednih proizvoda

- s uređajima za navodnjavanje
- s alatima i drugim sredstvima rada
- s mineralnim gnojivima
- u stočarstvu, ribarstvu i peradarstvu
- pri transportu u poljoprivredi.

Navedeni propisi polazišta su za utvrđivanje pravila sigurnosti i zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava, jer su kao npr. Zakon o zaštiti na radu, Zakon o zaštiti okoliša i njemu srodnih zakona, Zakonom o zaštiti od požara i njima pripadajući provedbenim propisima primijenjene odredbe Ustava o ograničenju prava iz članka 3. Ustava.

Navedenim zakonima utvrđeno je i pravo nadzora nad provedbom njihovih odredbi, koje se s nekim izuzetcima odnose i na članove poljoprivrednih kućanstava i njihovih imanja.

Prava posebnih kategorija osoba s obzirom na posebnosti rada kod poljoprivrednih kućanstava trebalo bi prilagoditi specifičnim uvjetima, propisom o sigurnosti i zdravlju članova porodičnog kućanstva.

Članovi poljoprivrednih kućanstava nisu u radnom odnosu, pa se na njih ne primjenjuju odredbe Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu.

ZAKLJUČAK

Na osnovi iznesenog može se zaključiti sljedeće:

- U pravnom sustavu Republike Hrvatske ne postoje posebni propisi kojima bi se osigurali sigurnost i zdravlje članovima poljoprivrednih kućanstava.
- Briga o sigurnosti i zdravlju prepuštena je samim članovima, što je nedopustivo.
- Broj ozljeda može se samo pretpostaviti, odnosno procjenjivati.
- Nadzor nad primjenom mjera i pravila zaštite na radu ne postoji.
- Jedine informacije o načinu korištenja i uporabe sredstava rada korisnici dobivaju

od dobavljača određenih sredstava rada, ali to je vrlo često površno, nerazumljivo, a i nije uvijek dano na hrvatskom jeziku.

- Potrebno je svakako i prvenstveno utvrditi pravo stanje sigurnosti i zdravlja članova porodičnih kućanstava za što postoje i metode i mogućnosti.

Iz svega navedenog proizlazi da je u skladu s Ustavom i potrebama nužno urediti navedene probleme, pa nakon toga primijeniti Konvenciju MOR-a br. 129 o inspekciji u poljoprivredi i na članove porodičnih kućanstava. Takva inspekcija trebala bi se ustrojiti pri Ministarstvu poljoprivrede.

Sukladno Ustavu Republike Hrvatske, europskoj praksi i velikom broju zaposlenih u poljoprivrednim kućanstvima i interesima Republike Hrvatske nužno je izraditi prijedlog i donijeti mjere i pravila o sigurnosti i zaštiti zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava.

Kako je postupak donošenja zakona složen i dugotrajan bilo bi neophodno i prije njegovog donošenja poduzeti mjere koje bi pridonijele poboljšanju stanja zaštite na radu članova poljoprivrednih kućanstava, kao što su različiti oblici edukacije i informacije o zaštiti na radu putem medija, ali i izrada slikovnica i brošura o načinu rada i postupanja u provedbi pravila zaštite na radu.

Zakonom bi trebalo utvrditi minimalne zahtjeve za provedbu zaštite na radu, jer neka pravila zaštite na radu utvrđena Zakonom o zaštiti na radu nije potrebno primijeniti i ne mogu se uvijek primjenjivati na sigurnost i zaštitu zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava.

U navedenom smislu bilo bi nužno doraditi navedene zakone i provedbene propise, posebno Zakon o radu i Zakon o zaštiti na radu. To su već provele zemlje Europske unije, kao i najsusjedna Republika Slovenija.

Kao primjer može poslužiti Velika Britanija u kojoj je inspekcija rada pokrenula akciju na jednom području te pismeno obavijestila sve

farmere s tog područja. Farmere s tog područja obavijestila je:

- da je planirano da im inspekcija dođe u nadzor,
- da ih poziva na kratki seminar o zaštiti na radu,
- ako se odazovu seminaru, inspekcija kod njih neće obaviti nadzor, a ako ne prisustvuju nadzor će se sigurno obaviti.

Potrebno je u ovom području provesti temeljito istraživanje, utvrditi sadržaje istraživanja, pa potom propisati mjere i pravila zaštite zdravlja i sigurnosti za članove poljoprivrednih kućanstava, koristeći se iskustvima razvijenih zemalja.

Subjekti koji bi mogli i morali sudjelovati u utvrđivanju pravila sigurnosti i zaštite zdravlja članova poljoprivrednih kućanstava jesu ovi:

- Sabor Republike Hrvatske
- Vlada Republike Hrvatske
- Socijalno gospodarsko vijeće
- Ministarstvo poljoprivrede
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
- Ministarstvo zdravstva
- Županije, gradovi i općine
- Hrvatska seljačka stranka
- Savezi, seljačke udruge
- Sindikat PPDIV i drugi sindikati
- Hrvatska poljoprivredna komora
- Stranke, savezi i udruge zelenih
- Druge udruge i trgovačka društva koja se bave sigurnošću i zaštitom zdravlja ljudi.

LITERATURA

Fabijanić, K. i sur.: *Priručnik stručnjaka za zaštitu na radu*, IPROZ, Zagreb, 2009.

Marović, F.: *Zaštita na radu u poljoprivredi, Savjetovanje zaštita na radu u poljoprivredi*, UPZ, Bjelovar, 2001.

Štefan, V.: Stanje zaštite na radu u poljoprivredi, broj ozljeda na radu i profesionalnih bolesti u poljoprivredi, *Okrugli stol o aktualnim problemima zaštite na radu u poljoprivredi*, Međunarodni stočarski sajam, Bjelovar, 2000.

Crnković-Pozaić, S.: *Socijalno – ekonomski položaj obitelji s djecom do 15 godina*, Državni zavod za obitelj, Zagreb, 1999.

Popis stanovništva RH, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001.

Probni popis stanovništva, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2009.

Zakon o popisu poljoprivrede, N.N., br. 87/03.

OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH OF THE FARMING POPULATION

SUMMARY: The paper sets forth reasons for establishing regulations and measures to protect the health and safety of the farming population. Their safety and health are not protected by the Occupational Safety Act or by the relevant provisions of the Labour Act nor is the control over the implementation of these Acts possible as members of the farming population are not officially employed and have no work contract.

In the overall population of the Republic of Croatia, the number of persons employed in farming is comparatively large; it is estimated around 1,000,000 people. This figure includes women, children, disabled persons and the elderly. Occupational safety regulations and labour legislation do not govern the safety and health issues of this population or of any special categories within the farming population.

As farm work is often done by women, children and the elderly, it is to be assumed that the incidence of injuries and occupational diseases is significantly higher than in workers employed in businesses, companies and institutions where safety regulations are adhered to and implemented as a matter of course.

The paper aims to show the need for securing equal or at least minimum health and safety conditions for persons in farming homesteads.

The paper lists the most common hazards and threats, as well as their consequences, that farming population may encounter. Brief descriptions of these hazards and threats are intended to demonstrate the importance of safety and health measures that will reduce or completely eradicate injuries and occupational diseases, and their consequences.

Very scant data on the status of health protection and safety of the farming population requires that a wide-based investigation be conducted, followed by measures and regulations to ensure better work conditions.

Key words: *health protection and safety, hazards and threats in farm work, injuries and occupational diseases, safety measures and regulations*

*Subject review
Received: 2010-06-16
Accepted: 2010-09-09*